

Andrić: nećeš ponijeti (11), a poslije ćemo se razgovarati, ko će koga jahati (12), jer ću te vezana proćerati kroz čaršiju (22); Kolar: što će ti donijeti (238), nas će vrijeme pregaziti (240); Krleža: ja ću lijepo napuniti svoju lulu, i gledati muhe..., i piti mlijeko (210); Nazor: ponijeti će me..., dati mi poseban stan (119), da ću neke prepoznati pa... progovoriti (122); Simić: zlo će svršiti (77), ne ćeš piti (80) — ali u Simića imamo i ovakav izuzetan primjer: sad će s nakupljenim bijesom da provali (74). Nema sumnje, da je taj malo neobičan oblik povisio napon rečenice i pojačao ritam, ali promjene u značenju tu nema. No u primjeru »jer tko će da pije pivo« (Krleža 214) značenje se futura nešto izmijenilo — pojačala se crta namjere, želje.

Ima još jedan slučaj, kad nije svejedno, kakva se dopuna upotrebi. U rečenici »Ti mora da si jedan od drevnih bosanskih bogumila« (Nazor 124) značenje bi se potpuno promijenilo, kad bismo napisali »Ti moraš biti...« I uopće, značenje se često mijenja, kad glagol, koji se dopunjava, prebacimo iz ličnog u bezlični oblik, još više nego kad infinitiv zamijenimo prezentom s *da*. To kod glagola *trebat*i daje na kraju novu kvalitetu bezličnom obliku, o čemu će drugi put biti riječ.

Kad se ovako vidi, da u štokavskom dijalektu infinitiv i prezent s *da* imaju svaki svoju službu, jasno je, da ne može jedan od tih oblika biti srpski, a drugi hrvatski, jer i Srbi i Hrvati moraju upotrebljavati oba oblika, žele li dobro i točno pisati i govoriti, budući da im je štokavski dijalekt zajednički književni jezik. A većinom se, kako smo vidjeli, mogu upotrebiti oba oblika, pa će se onda naći u Hrvata češće jedan, a u Srba drugi. Razlika je dakle u uporabi samo kvantitativna, ali ne i kvalitativna.

O UPOTREBI DVOSTRUKE NEGACIJE S GLAGOLSKIM PRIDJEVOM TRPNIM

Antica Menac

Opće je poznato, kako se naš jezik ne kloni negacija i kako može upotrebiti nekoliko njih bez opasnosti, da bi se dobilo suprotno, to jest potvrdno značenje. U rečenici *On nikada nikome ništa ne govori* nalaze se četiri negacije, i nijedna od njih nije suvišna niti bi se dala čim drugim zamijeniti.

No u upotrebi negacije s glagolskim pridjevom trpnim pojavljuju se ipak neka kolebanja.

Sjećam se vrlo oštre diskusije u jednoj novinskoj redakciji oko rečenice:
 • *Učinio je veliku, ničim neopravdanu griješku.* (Točnoga se oblika rečenice

zapravo ne sjećam, ali znam sigurno, da je u njoj bio izričaj »ničim neopravdana griješka« i da je riječ *neopravdana* imala funkciju atributa.) Jedni su takav oblik rečenice branili, a drugi su bili čvrsto uvjereni, da ponavljanje niječne čestice daje rečenici upravo suprotno značenje, to jest: ako griješka nije ničim neopravdana, znači, da je opravdana. Zato im se činilo, da taj izričaj svakako mora glasiti: *ničim opravdana griješka*.

Tu se dakle postavlja pitanje: kad uz glagolski pridjev trpni stoji neka riječ — obično prilog ili neodređena zamjenica — koja sadrži negaciju (nikad, nigdje, nikuda, nitko, nikoga, nikomu, ništa, ničega i t. d.), je li potrebno, da i glagolski pridjev trpni bude zanijekan?

Glagolski pridjev trpni može u rečenici biti:

1. *dio predikata*, kad s glagolom *biti* tvori neko glagolsko vrijeme ili način trpnoga stanja. Na primjer: *Njegova griješka nije bila ničim opravdana* ili *Taj uspjeh ne će biti nikad postignut* ili *To pismo ne bi bilo nikad pročitano* i sl.;

2. *atribut*; za primjer možemo uzeti spomenutu rečenicu: *Učinio je veliku, ničim (ne)opravdanu griješku* ili *Iza sebe je ostavio nikomu (ne)isplaćene dugove*;

3. *dio skupa ili sintagme*, na pr. *Taj san, nikad (ne)ostvaren, progonio ga je čitav život* ili *Nikomu (ne)priznan, taj ju je grijeh mučio*.

Namjerno sam uzela sve same primjere s negacijama.

Promotrimo li sada, kako se negacija vlada u svakom pojedinom od ta tri slučaja, vidjet ćemo, da sporni mogu biti drugi i treći, dok u prvome ne će biti razilaženja. U prvom slučaju — kad je trpni glagolski pridjev *dio predikata* — negacija se veže uz pomoćni glagol, isto kao što se događa i s aktivnim glagolskim oblicima, kad su složeni, to jest kad imaju pomoćni glagol:

Nisam ništa vidio.

Majka ne će nikoga prevariti.

Ne biste to nikada slutili.

I tu se prividno bez negacije nalaze glagolski pridjev radni ili infinitiv. Kažem »prividno«, jer su ti oblici zapravo zanijekani time, što negacija stoji uz pomoćni glagol.

Kolebanje se, kako smo vidjeli, pojavljuje u slučajevima, kad je trpni glagolski pridjev u rečenici atribut ili nosilac sintagme. U našoj štampi nalazimo katkad i ovakve primjere:

Što bi značilo to nigdje videno čudo?

Taj ni od koga zaboravljeni događaj bio je zapravo beznačajan.

Kratko su trajali dani njezine ničim pomućene sreće.

Takvi oblici prodiru i u književnost, pa kod D. Cesarića vidimo:

*Ni od kog iz dubine gledan,
Pojavio se ponad grada
Oblak jedan.*

Dakle: *nigdje videno čudo, ni od koga zaboravljeni događaj, ničim pomućena sreća i ni od kog gledan oblak.* Je li dobro tako, ili bi trebalo reći: *nigdje nevideno čudo, ni od koga nezaboravljeni događaj, ničim nepomućena sreća, ni od kog negledan oblak?*

U službi atributa i sintagme trpni pridjev stoji sam, bez pomoćnoga glagola. I kao što smo se prije poslužili usporedbom između aktivnih i pasivnih složenih glagolskih oblika, tako ćemo i sada uzeti nekoliko primjera s prostim oblicima u aktivu.

*Nikad se ne žalostio!
Teško je nikomu ne vjerovati.
Smijao se ništa ne sluteći.
Otišla je nikoga ne pozdravivši.*

Iz tih se primjera vidi, da negacija *ne*, kad nema pomoćnoga glagola, s kojim bi se vezala, stoji uz glagolski pridjev radni, uz infinitiv ili uz glagolski prilog sadašnji ili prošli. Zato je prirodno, da se isto tako veže i uz glagolski pridjev trpni, kad se on nađe bez pomoćnoga glagola, to jest u funkciji atributa ili sintagme. Iz primjera

*Nikad ne vidjeti sreće   Nikad ne videći sreće
Nikad ne vidio sreće!   i Nikad ne vidjevši sreće*

upravo se nameće oblik:

Nikad nevidena sreća.

Potreba negiranja trpnoga pridjeva još je očitija, kad on ne stoji iza negirane riječi, nego ispred nje. Teško bi se tko našao da brani oblike:

Slučen nikad, taj je rasplet svakoga iznenadio, ili Zaboravljen ni od koga, i on se svih sjećao.

Naprotiv, svi bi rekli: *Neslučen nikad . . . i Nezaboravljen ni od koga . . .*

A kad za takav red riječi vrijedi pravilo, da glagolski pridjev trpni mora biti neposredno zanižkan, ne bi bilo razloga, da on bude bez negacije u onim primjerima, gdje je red riječi drugačiji.

Navest ću nekoliko primjera iz djela različitih naših pisaca, koji podjednako upotrebljavaju dvostruku negaciju uz trpni pridjev, kad on nije u predikativnoj službi:

Ali u prikrivanoj i ničim neizrečenoj uzajamnosti, koja se sve više razvijala između njih, on se sam sjeti . . . da bi trebala da ide u crkvu. (I. Andrić, Izabrane pripovetke.)

... duše... koje ne mogu hiniti, jer su prozirne, kao ni za trun nepomućeno staklo... (M. Begović, Put po Italiji.)

Gledam jezera prozirna i mirna,
vrbu djetinjstva svinutu nad rijekom
i nove riječi nikad nečuvene,

Ijude u kraju znanom i dalekom. (J. Kaštelan, Tifusari.)

I, zamisli: biće proleće, čisto, pravo, ničim nepomućeno proleće.
(J. Popović, Troje iz Prenja.)

Ukaži mi se, nikad neviđena,
ponornice vodo! (D. Maksimović, Na planini.)

Nasuprot navedenom primjeru iz Cesarića, uzrokovanom valjda i potrebama stiha, u njegovoj pjesmi »Pogled« vidimo:

Ili je san, duboko snivan,
Nikad neostvaren, al' divan.

U Maretić-Ivšićevu izdanju Homera također nalazimo:

Ništa nepreplašen njemu Diomed odgovori jaki (Ilijada, V);
Poslušaj, nestrta nikim o Zeusova kćeri, i mene (Ilijada, X);

Od starijih pisaca navodim na kraju kajkavskoga pisca Ignata Kristijanovića (1796—1884):

... prez mene, koja sem tuliko let vu ovom mestu vu ljubavi i prijateljstvu nidgar neomraženem z vami živela...

Prijateljica rodena i nigdar nezbantuvana, ti ne veruješ...

*

Sada se postavlja pitanje, odakle oblici kao »ničim opravdana griješka«.

Pretpostavljam, da se u prvom redu radi o povezivanju s glagolskim pridjevom trpnim u predikativnoj službi. Prema rečenici: *Taj događaj nije nikad zaboravljen* netko može misliti, da i u atributivnoj službi treba uzeti: *Nikad zaboravljeni događaj*. Tu dolazi i strah od nejasnoće i dvosmislenosti, a katkada se može pojaviti i utjecaj onih stranih jezika, u kojima jedna negacija isključuje drugu.

Usprkos tome glagolski se pridjev trpni čvrsto drži svojih dvostrukih negacija pa u tom pogledu čak utječe na vrstu riječi, koja mu je najbliža: na obični pridjev. U pripovijetki Mihaila Lalića *Pred potjerom*, na primjer, nalazimo rečenicu: *Oko ponoć stigoše i izabraše osrednje, ničim neupadljivo mjesto u čestaru među listosjecima*, gdje se pridjev *neupadljiv*, što se tiče negacija, vlada kao glagolski pridjev trpni. To je, doduše, takav pridjev, u kojem je veza s glagolom jaka i očigledna, ali je ipak zanimljivo, da je pravilo, o kojem smo govorili, našlo sebi put i izvan najuže kategorije glagola.

Druga su vrsta hibridnih pridjevsko-glagolskih oblika oni trpni glagolski pridjevi, koji s negacijom dobivaju novo, pozitivno značenje i prelaze u kategoriju običnih pridjeva. Tako će, na primjer, *neočekivan* značiti *iznenadan*, *neobrijan* — *zarastao u bradu*, *neopravdan* — otprilike *bezrazložan* i t. d. Osjećajući njihovo pozitivno značenje pojačavat ćemo ih češće pozitivnim nego negativnim riječima: *sasvim neočekivan*, *uvijek neobrijan*, *potpuno neopravdan*. Usput rečeno, takvi primjeri navode na misao, da bi se u onim slučajevima, gdje se glagolski pridjev trpni ne udaljuje od kategorije glagola, negacija možda mogla i pisati odvojeno: *ni od koga ne očekivan*, *nikad ne obrijan*, *ničim ne opravdan*. Slično je u ruskom jeziku: *нерасчищенная дорожка*, ali *никем не расчищенная дорожка*. U posljednjem se primjeru negacija piše od glagolskog pridjeva odvojeno, jer uza nj stoji riječ *никем*, koja ga poblizje tumači.

To je, međutim, pitanje konvencije. Važnije je ono, o čemu je bila riječ prije: je li u duhu našega jezika dvostruka ili jednostruka negacija u primjerima, kakve smo ovdje navodili. Moje je uvjerenje, da je dvostruka negacija potrebna u svim onim slučajevima, kada se glagolski pridjev osjeća čvrsto povezan sa svojom maticom — glagolom. Uostalom, ona dolazi i kod glagolskih imenica, na pr. *nerazgovaranje ni s kim*, *nevjerovanje nikome*, *nepoznavanje ničega* i t. d. Hoće li to ići i dalje, kao na primjer u ruskom, gdje je to pravilo još življe nego kod nas te se kod glagolskih pridjeva provodi bez izuzetka, a široko se primjenjuje na pridjeve pa i na imenice, i to ne samo glagolske — to je teško reći. Možda će se borba voditi upravo na terenu onih pridjeva, koji su pristupačni i glagolskim i pridjevskim utjecajima, pa će odatle oblik, koji pobijedi, krčiti sebi nove putove. To će odlučiti vrijeme, a ja sam sad htjela samo pokazati, da nema razloga boriti se protiv dvostrukih negacija kod trpnoga glagolskog pridjeva u nepredikativnoj službi, jer su one tu, kao i u svakom drugom glagolskom obliku, opravdane i gramatički potrebne.

NEKI NEDOSTACI U ŠKOLSKIM I OMLADINSKIM KNJIGAMA

Ivo Brabec

Mislim, da bi u »Jeziku« valjalo nešto reći i o jezičnim problemima škole, koji i nisu samo problemi škole, nego naše javnosti uopće. Izdavačka poduzeća ne misle na to, da se odlomci književnih djela u školi čitaju naglas, da se o njima govori, da se prepričava sadržaj, drže usmeni referati i t. d. Dobar nastavnik pitat će učenika već u osnovnoj školi za autora svakog pročitano djela, kako bi ga i time potakao, da se više pozabavi